

**Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ifodalovchi ko'rsatkichlar
tahlili**

Nigora Abduvaliyeva Habibullayevna

“Biznesni Rivojlantirish Banki” ATBning Yakkasaroy BXO Yuridik shaxslarga universal xizmat ko'rsatish bo'limi Bosh mutaxassisi, Biznesni boshqarish magistri(MBA)darajasining “Bank ishi” mutaxassisligi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya: Ushbu tezisda tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ifodalovchi ko'rsatkichlar tahlili, hamda tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ifodalovchi ko'rsatkichlar tahlilini o'tkazishda ularning faoliyati va barqarorligi haqida tushuncha beradigan bir qator asosiy ko'rsatkichlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalitso'zlar: tijorat banklari, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy jarayonlar, ko'rsatkichlar, kredit, bank.

Har qanday jarayonning keyingi taqdiri uni har tomonlama chuqur tahlil etilishiga asoslanadi. Ayniqsa iqtisodiy jarayonlarning takomillashuvi va rivojlanishini iqtisodiy tahlilsiz tasavvur etish mumkin emas. Bozor iqtisodiyoti davrida banklar Prezidentimiz ta'kidlab o'tganlaridek iqtisodiyotning qon tomirlari hisoblanar ekan, ular faoliyatini tartibga solish, muvofiqlashtirish muhim masalalardan biri bo'lib qolaveradi. Chunki, banklar iqtisodiyotda kredit munosabatlari va hisob-kitoblarda vositachi vazifasini bajarar ekan, barcha iqtisodiy subyektlarning barqaror faoliyat yuritishi bank tizimining barqarorligi bilan chambarchas ravishda bog'liq bo'lib qoladi. Banklar ish yurituvchilar faoliyatining uzluksizligini ta'minlash maqsadida ularni doimiy ravishda kredit mablag'lari bilan ta'minlab turadilar. Bundan tashqari barcha iqtisodiy subyektlar o'rtasidagi hisob-kitoblar banklar orqali amalga oshiriladi. Shunday ekan, iqtisodiy munosabatlarning barqarorligi va samaradorligini bank faoliyatisiz, uning barqaror rivojisiz amalga

oshirish mumkin emas. Banklar barqaror va samarali faoliyat yuritmasa uning mijozlari o'z faoliyatini uzliksizligini ta'minlashning iloji bo'lmay qoladi. Mijozlar faoliyati ko'p jihatdan banklarning likvidiligi, to'lov qobiliyati va samarali faoliyat yuritishiga bog'liqdir.

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ifodalovchi ko'rsatkichlarni baholash bank sektorining barqarorligini tushunish va monitoring qilish uchun juda muhimdir. Ushbu ko'rsatkichlarning to'liq tahlili alohida banklarning, shuningdek, kengroq moliyaviy tizimning umumiy salomatligi va mustahkamligi haqida tushuncha beradi. Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari bank faoliyatining turli jihatlarini, risklarni boshqarish va umumiy ko'rsatkichlarni aks ettiruvchi bir qator ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu ko'rsatkichlar tartibga soluvchilar, siyosatchilar, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun tijorat banklari faoliyatining mustahkamligi va barqarorligini baholash uchun muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotlarda biz tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini baholash uchun foydalaniladigan asosiy ko'rsatkichlarni ko'rib chiqamiz. Ushbu ko'rsatkichlarni batafsil o'rganib chiqib, biz ularning ahamiyati, o'zaro bog'liqligi va bank sektorining barqarorligi va barqarorligiga ta'sirini yoritishni maqsad qilganmiz. Bundan tashqari, biz ushbu ko'rsatkichlarni sharhlash va tahlil qilish uchun asos bo'lgan tartibga soluvchi va makroiqtisodiy jihatlarni o'rganamiz, tijorat banklari sohasida moliyaviy barqarorlikka hissa qo'shadigan omillarni har tomonlama tushunishni ta'minlaymiz. Ushbu tadqiqot orqali o'quvchilar moliyaviy barqarorlikni baholashga asos bo'lgan muhim ko'rsatkichlarni chuqurroq tushunishadi, ularga tijorat banklari hamda kengroq moliyaviy tizimning yaxlitligi va barqarorligini qo'llab-quvvatlovchi asosli qarorlar va siyosiy tavsiyalar qabul qilish imkoniyatini beradi.

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ifodalovchi ko'rsatkichlar tahlilini o'tkazishda ularning faoliyati va barqarorligi haqida tushuncha beradigan bir qator asosiy ko'rsatkichlarni hisobga olish zarur. Moliyaviy barqarorlikni tahlil qilishda tez-tez qo'llaniladigan bir nechta umumiy ko'rsatkichlar:

1. Kapitalning yetarlilik koeffitsientlari: 1-darajali kapital koeffitsienti va jami

kapital koeffitsienti kabi bu ko'rsatkichlar bankning yo'qotishlarni o'zlashtira olish qobiliyatini baholaydi va moliyaviy va operatsion risklardan himoya qiladi.

2. Aktivlar sifati ko'rsatkichlari: Ishlamaydigan kredit koeffitsientlari, kredit yo'qotish rezervlari va aktivlar sifatini ko'rib chiqish bankning kredit portfelining sifatini va uning kredit riskini boshqarish qobiliyatini baholash uchun muhim ahamiyatga ega.

3. Likvidlik koeffitsientlari: Kreditning depozitga nisbati, joriy koeffitsient va sof barqaror moliyalashtirish koeffitsienti kabi ko'rsatkichlar bankning o'zining qisqa muddatli va uzoq muddatli majburiyatlarini ortiqcha moliyalashtirish xarajatlarisiz bajarish qobiliyatini ko'rsatadi.

4. Rentabellik ko'rsatkichlari: Aktivlar rentabelligi (ROA) va o'z kapitali rentabelligi (ROE) mos ravishda bankning o'z aktivlari va aktsiyadorlik kapitali hisobidan foyda olish samaradorligini aks ettiradi.

5. Foiz stavkalari riski ko'rsatkichlari: Bankning foiz stavkalarining o'zgarishiga ta'sirini va uning bozor stavkalarining o'zgarishiga sezgirligini baholash, odatda sof foiz marjasi va duratsion farq tahlili orqali o'lchanadi.

6. Samaradorlik koeffitsientlari: Bu koeffitsientlar, xuddi xarajatlar va daromad nisbati kabi, bankning operatsion samaradorligi va xarajatlarni boshqarish amaliyotini o'lchaydi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, bank faoliyatining samaradorligi asosan uning faoliyatini har tomonlama to'liq tahlil etilishi, natijalari o'rganilishi, istiqboldagi rejalar tahlil natijasida qabul qilingan qarorlar, belgilanadigan chora-tadbirlar sifatiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev Yo., Qoraliyev T. va b. Bank ishi. O'quv qo'llanma – T.: “Iqtisod-Moliya”, 2010-yil. -532 bet. [1]
2. Abdullayeva SH.Z. Bank ishi. Darslik/ - T.: Toshkent, 2003. -312 b. [2]
3. Abdullayeva SH. Va boshqalar Tijorat banklari kapitali va uni boshqarish. O'quv qo'llanma. – T.: “Iqtisod-Moliya” ,2006. – 118 b. [3]

4. Обзор Базельского соглашения по капиталу.- Базель: БМР, 2003. [4]
5. Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка. М.: 1997. [5]
6. Хохлов Н.В. Управление риском: учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. [6]